

Amerikalı Eğitim Uzmanlarının İzmir İncelemeleri (1951-1959)¹

Fuat UÇAR²

Özet

Türk dış politikasında ilişkilerin yoğunlaştığı ülkelerin başında Amerika ilk sırayı almıştır. Özellikle Soğuk Savaş konsepti sürecinde DP iktidarında Türk-Amerikan ilişkileri sadece askeri alan ile sınırlı kalmamış, çok yönlü bir şekilde artarak devam etmiştir. Amerika, çeşitli yardımlar aracılığıyla ve uzmanlar göndermek suretiyle Türkiye'nin milli eğitim sistemini etkileme, hatta yönlendirme imkânını elde etmiştir. Böylece Türkiye'ye yönelik askeri ve ekonomik yardımlar yoluyla eğitimdeki Amerikan etkisi önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Anadolu'nun birçok bölgesinde incelemelerde bulunan Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir incelemeleri 1951 yılının son aylarında başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın daveti ile İzmir'e gelen Amerikalı eğitim uzmanlarının yanında, sayıları az ve incelemeleri sınırlı olan başka ülkelerden de eğitim uzmanları da gelmiştir. Genel olarak yabancı eğitim uzmanları incelemelerinde; köy eğitimi, halk eğitimi, tarım eğitimi, İngilizce okulu, ev idaresi, orta eğitim, mesleki ve teknik eğitim, kütüphanecilik ve öğretmen yetiştirme konularıyla ilgilenmişlerdir. Amerikalı eğitim uzmanları ise eğitim ve kültür antlaşmalarının etkisiyle yapılan incelemelerde Türk eğitimini ve kültürünü yakından tanıma imkânına sahip olmuşlardır. Amerikalı eğitim uzmanları incelemelerinde İzmir'deki öğretmenlere yönelik düzenledikleri seminer ve konferanslar şeklinde bilgilendirici faaliyetlerin yanında, Amerikan eğitim sistemini de anlatma fırsatını elde etmişlerdir. Yabancı eğitim uzmanlarının İzmir'deki incelemeleri mahalli basına olumlu bir şekilde yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerika, İzmir, Eğitim, Türk-Amerikan İlişkileri, Yabancı Uzmanlar

Reviews of Izmir by American Education Experts

Abstract

In Turkish foreign policy, the United States has been the first country where relations have intensified. Especially during the Cold War concept, Turkish-American relations under the DP government were not limited to the military field, continued to increase in a multifaceted manner. Through various forms of aid and by sending experts, the US was able to influence and even direct Turkey's national education system. Thus, through military and economic aid to Turkey, American influence in education began to increase significantly. The Izmir visit of the American education experts, who had conducted studies in many regions of Anatolia, began in the last months of 1951. In addition to the American education experts who came to Izmir at the invitation of the Ministry of National Education, education experts from other countries came to Izmir in small numbers and with limited research experience. In general, foreign education experts were interested in rural education, public education, agricultural education, English schooling, home management, secondary education, vocational and technical education, librarianship and teacher training. American education experts, on the other hand, had the opportunity to get to know Turkish education and culture closely during the studies conducted under the influence of educational and cultural treaties. American education experts had the opportunity to explain the

¹ Bu makale yazarın İzmir Pedagojik Danışma Kurulu Çalışmalarının Basındaki Yansımaları adlı Yüksek Lisans tezinin "Yabancı Eğitim Uzmanlarının İncelemeleri" adlı bölümünün yeniden gözden geçilmesi suretiyle tezden üretilmiştir.

² Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, fuat.turkuaz@gmail.com, <http://orcid.org./0000-0002-2036-6689>

American education system as well as informing the teachers in Izmir through seminars and conferences they organized. Foreign education experts' visits to Izmir were positively reported in the local press.

Key Words: America, Izmir, Education, Turkish-American Relations, Foreign Experts

Giriş

Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde dış politikada ilişkilerin yoğunlaştığı ülkelerin başında Amerika ilk sırayı almıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iki kutuplu dünyada *Soğuk Savaş* konsepti çerçevesinde gelişmeye başlayan Türk-Amerikan ilişkileri 1945'ten itibaren yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Bu tarihten sonra yapılan çeşitli antlaşmalarla Türk ve Amerikan kültürlerinin karşılıklı olarak tanıtılması amaçlanmıştır. Haydar Tunçkanat, Amerika ile yapılan ikili antlaşmalar ve bunların etkileri hakkında şu tespitte bulunmuştur:

*"23 Şubat 1945 tarihi TC Hükümeti ile ABD Hükümeti arasında ilk yardım anlaşmasının imzalandığı ve temel politikardan da ilk sapmanın başlangıcıdır. (...) Yapılan her yeni ikili anlaşma kendi içinde taşıdığı yeni şartlarla temel politikadan biraz daha uzaklaşma zorunluluğunu da birlikte getirmiştir. İkili anlaşmaların 1950'den sonra az da olsa sayılarında bir artış vardır. Bu durum 1953 yılı sonuna kadar sürer. 23 Şubat 1945 ile 1953 yılı arasında ABD'nin Türkiye'de yoklama, araştırma, bilgi toplama, adam seçme ve yetiştirme, örgütlenme, dostluk, yardım ve koruyucu güçlü devlet propagandalarıyla Türkiye'ye yerleşme faaliyetlerini içine alan bir hazırlık devresi olarak kabul etmek lazımdır. 1954 yılı hazırlıklarını tamamlayan ve şartları da uygun bulan ABD'nin taarruz yılıdır."*³

Bu şekilde Amerika, Türkiye'nin siyasi, ekonomik yapısının yanında eğitim yapısını da incelemeye başlamıştır. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti (DP) döneminde giderek artmaya başlayan Türk-Amerikan ilişkileri çok yönlü bir şekilde devam etmiştir. Bu çerçevede gelişen Türk-Amerikan ilişkileri sadece askeri alan ile sınırlı kalmamış, askeri ve ekonomik yardımlar yoluyla Türkiye'de Amerikan etkisinin önemli ölçüde artmasını sağlamıştır. Bu süreçte Amerika, çeşitli yardımlar aracılığıyla ve uzmanlar göndermek suretiyle milli eğitim sistemini yönlendirme imkânını elde etmiştir.

Türkiye, 1950-1960 döneminde yani DP iktidarında askeri ve ekonomik yardımlardan daha çok yararlanacağı düşüncesiyle, Amerika ile kültürel, ekonomik ve askeri nitelikli otuz bir adet antlaşma yapmıştır.⁴ Bu nedenle DP dönemi; eğitimde Amerikan kaynaklı yaklaşımların yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde yirmi beş eğitimci ölçme değerlendirme, program geliştirme, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve öğretim yöntemleri gibi eğitimin temel konularında yetiştirilmek üzere Amerika'ya gönderilmiştir. Bu yıllarda Diyarbakır, Samsun, Konya, Eskişehir ve İzmir'de öğrencileri itina ile seçilen ve İngilizce

³ Ali Haydar Tunçkanat, *Gizli Anlaşmaların İcyüzü*, Tekin Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1975, s. 329-330.

⁴ Esmâ Torun, *Türkiye'de Kültürel Değişimler -İç ve Dış Etkiler- (1945-1960)*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006, s. 326.

eğitim yapan Maarif Kolejleri açılmaya başlanmıştır.⁵ Böylece iki ülke arasında gelişen ilişkilere bağlı olarak, Türkiye'den Amerika'ya eğitimci gönderilirken, Amerika'dan da Türkiye'ye çok sayıda eğitimci gelmiştir. Bu kapsamda Amerikalı eğitim uzmanlarının ziyaret ve incelemelerde bulunduğu yerlerden birisi de İzmir olmuştur.

Bu çalışmanın amacını Türk-Amerikan ilişkileri kapsamında; Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir ziyaretlerinin öneminin ve etkilerinin İzmir basınındaki yansımaları yoluyla incelenmesi oluşturmaktadır.

1. Amerikalı Eğitim Uzmanlarının Türkiye İncelemeleri

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte çeşitli eğitim sorunları ele alınmış, bazı sorunların çözümü müspet olarak sonuçlanırken, bazıları zamanla durmuş ya da durdurulmuş bazıları da çözülmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede başlıca eğitim konuları olarak okul, öğretmen ve eğitim-öğretim sistemleri ve üniversite reformu⁶ üzerinde çalışılmıştır. Böylece Milli Eğitim Bakanlığı'nın çözmeye çalıştığı ve çalışmalarını yönelttiği eğitim konuları bu üç konu üzerinde olmuştur. Bu kapsamda çeşitli eğitim sorunlarının çözümüne yeni bir yön ve hız verebilmek için zaman zaman kurulan komisyonlarda, yerli ve yabancı uzmanlar tarafından konunun bütünü üzerine ışık tutan raporlar hazırlanmıştır.⁷ Bu nedenle yabancı eğitim uzmanlarının Türkiye'ye yapmış oldukları ziyaretler ve çeşitli incelemeler bu açıdan önem kazanmaktadır.

1924'ten itibaren Türkiye'ye pek çok yabancı heyetler ve eğitimciler davet edilmiştir. Davet edilen yabancı heyetlerden, ülkenin eğitim durumuna yönelik olarak aksayan yönler ve yapılması gerekenlere ilişkin rapor hazırlamaları istenmiştir.⁸ Hazırlanan raporların ilki 1924'te Atatürk'ün emri ile davet edilen zamanın önemli eğitimci ve felsefecilerinden birisi olarak kabul edilen Amerikalı bilim adamı John Dewey tarafından hazırlanmıştır. John Dewey, bizzat Atatürk'e sunulmak üzere hazırladığı iki raporunda köy enstitülerine benzer okullar tavsiye etmiş, eğitimin ülkenin sosyal ve ekonomik şartları doğrultusunda yeniden organize edilmesini önermiştir.

⁵ Kemal Gürüz, *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi*, Türkiye İş Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 50.

⁶ Cumhuriyet dönemindeki en önemli kültür olaylarından birisi olan üniversite reformu hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Horst Wıdmann, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, (çev. Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

⁷ Müjgan Cunbur, "Kütüphanecilik Bakımından 'Eğitim Milli Komisyonu Raporu'", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Sayı: 2-3, 1960, s. 83.

⁸ M. Şükrü Koç, "Mühimdir Baylar!", *Demokrat İzmir*, 17 Kasım 1959; Yahya Akyüz *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Yayınları, 14. Baskı, s. 409.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

Ertesi yıl Türkiye'ye çağrılan Alman eğitimci Dr. Rühne'de teknik öğretim üzerine bir rapor hazırlamıştır.⁹ John Dewey ve Dr. Rühne'nin köye göre eğitim üzerine görüşleri, 1927'den itibaren başlatılan köy öğretmenlerini yetiştirme çabalarını etkilemiştir. Yine John Dewey öğretmenlerin ekonomik sorunlarını Türk eğitiminin temel sorunu olarak görmüş, Dr. Rühne de öğretmenlerin çok az maaş almasını “büyük bir tehlike” olarak nitelendirmiştir. Yabancı uzmanların raporlarında ifade ettiği bu görüşlerden sonra Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati öğretmen maaşlarını artırma yoluna gitmiştir. Dr. Rühne'nin teknik öğretim ile ilgili bazı tavsiyeleri de bakanlık tarafından değerlendirilmiştir. Yabancı eğitim uzmanlarının hazırladığı raporlarda Türk eğitim sisteminin iyi bir analizi yapılarak yararlı görüşler de ifade edilmiştir. Örneğin John Dewey'in okul ile ilgili görüşleri birçok Türk eğitimci tarafından benimsenmiştir.¹⁰

1927'de Belçikalı tanınmış eğitim Profesörü Omer Buyse sanat ve meslek okullarının geliştirilmesi hakkında ayrıntılı (mufassal) bir etüde dayanan raporunu yazmıştır. Daha sonra 1932'de İsviçre'li Profesör Albert Malhe üniversite reformu için davet edilmiştir. 1933 ve 1934 yıllarında da geniş çapta ekonomik ve sosyal incelemeler yapan bir Amerikan heyeti tarafından hazırlanan raporda eğitime ait uzun bir bölüm yer almıştır. Böylece W. Hines Brehon Somervell, F. Gardner Kemmerer gibi tanınmış bilim adamları Türk eğitiminin sorunlarını ve bu konuda ihtiyaç duyulan önemli ıslahatları açıkça ortaya koymuşlardır. 1934'te Amerikalı öğretim uzmanı Miss Parker tarafından ilk ve ortaokulların çalışma şekilleri hakkında gözlemlere dayanan bir rapor hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllarda da Watson Dickerman, Wafford Mackenzie gibi Amerikan ve İngiliz eğitimcileri Türkiye'ye davet edilmişlerdir. Bu uzmanlar ilköğretim, halk eğitimi ve özel eğitim konularında dikkate değer fikirler içeren raporlar hazırlamışlardır. Bu raporların tamamı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.¹¹ Bu raporlardan Türk devriminin ilk yıllarına ait olanları eğitimin sistematize edilmesinde müracaat kaynağı olarak kullanılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı 1951-1952 eğitim-öğretim yılında tecrübelerinden yararlanmak amacıyla dört Amerikalı uzmanı davet etmiştir. Bu amaçla 1950-1954 döneminde Bakanlık Müsteşarı Reşat Tardu zamanında Amerika'dan birçok uzman davet edilmiştir.¹² Buna rağmen 1953'ten itibaren Türk eğitiminde çeşitli reformları öngören kanunların hiçbiri

⁹ Bkz. Dr. Kühne, *Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1939.

¹⁰ Akyüz, *age*, s. 410-411.

¹¹ Ülker Akkutay, *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları Atatürk Dönemi*, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı, Ankara, 1996. Ayrıca bu raporlar hakkında değerlendirme için bkz. Zafer Tangülü, Oğuzhan Karadeniz, Sinan Ateş, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemimizde Yabancı Uzman Raporları (1924-1960)”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5 Spring 2014, p. 1895-1910.

¹² Sabri Kolçak, “İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezinin Kurulmasına Temel Olan Çalışmalar”, *İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezinin Kuruluş Tarihi ve Çalışmaları*, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1961, s. 5.

Başbakanlıktan geçirilip Meclis'teki komisyonlara sunul(a)mamıştır.¹³ Türkiye'ye gelerek konferans vermek, öğretmenlik yapmak ve rapor sunmak gibi değişik faaliyetlerde bulunan yabancı uzmanların geliş tarihlerini 1923-1950 ve 1950-1960 şeklinde iki dönem halinde incelemek mümkündür. Buna göre Türkiye'ye 1923-1950 döneminde değişik alanlarda ve farklı ülkelerden yetmiş dokuz, 1950-1960 döneminde kırk dört olmak üzere 1923-1960 yılları arasında toplam yüz yirmi üç yabancı eğitim uzmanı gelmiştir. 1923-1960 döneminde Türkiye'ye gelen yüz yirmi üç yabancı eğitim uzmanının ülkelere göre dağılımına bakıldığında Amerikalı uzman sayısı 1923-1950 döneminde yedi, 1950-1960 döneminde kırk bir olmak üzere toplam kırk sekizdir.¹⁴ Söz konusu bu dönemlerde gelen Amerikalı uzmanlardan; Florida Üniversitesi Eğitim Koleji İlkokul Bölüm Başkanı Kate Wofford Şubat 1952'de köy ilkokulları hakkında, Trinity Collage profesörlerinden Lester Beals ve Tompkins Ekim 1952'de Türkiye'de rehberlik hizmetleri ve eğitimi hakkında incelemelerde bulunarak raporlar hazırlamışlardır. Washington DC'den Profesör Ellsworth Tomkins, Ekim 1952'de çeşitli ortaokul ve liselerde incelemelerde bulunmuş, Oregon Öğretmen Koleji Rektörü Ordinaryüs Profesör Dr. Roben J. Maaske de 1953 yılının Ocak ve Mart aylarında Türkiye'de incelemelerde bulunmuştur.¹⁵

1950-1960 döneminde Türkiye'ye gelen Amerikalı uzmanlar, eğitimle ilgili pek çok projenin hazırlanmasına ve uygulanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu kapsamda özellikle köy eğitimi, halk eğitimi, tarım eğitimi, İngilizce okulu, ev idaresi, orta eğitim, mesleki ve teknik eğitim, kütüphanecilik ve öğretmen yetiştirme konuları daha fazla önem ve öncelik kazanmıştır.

Türkiye'de uzun süreli kalmayan Amerikalı eğitim uzmanları çalışmalarını yaparken çeşitli inceleme, araştırma, görüşme ve anket çalışmaları yoluyla daha somut bilgiler elde etmişlerdir. Aynı zamanda çağrıldıkları bölgelerde konferanslar, söyleşiler şeklinde çeşitli etkinliklerde bulunarak raporlar da hazırlamışlardır. Genel olarak bakıldığında, Türkiye'ye gelen Amerikalı eğitim uzmanlarının raporlarının bir kısmı dikkate alınmamışken, bir kısmı eğitim sisteminde oldukça etkili olmuştur.¹⁶ Ayrıca Amerikalı eğitim uzmanları Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez örgütünde çeşitli seminer ve konferanslar da vermişlerdir.

2. Amerikalı Eğitim Uzmanlarının İzmir İncelemeleri

¹³ İktidarın politika ve felsefelerine aykırı düşen bu raporlar için dönemin Milli Eğitim Bakanı Vekili'nin düşüncesi "Mühim bir şey değildir. Yayınlamaya ve tabrike mecbur değilim. İstersem emir verir aksi tezleri ihtiva eden bir rapor hazırlatırım" şeklinde olmuştur. Bkz. Koç, *age*, *Demokrat İzmir*, 17 Kasım 1959.

¹⁴ Mustafa Şahin, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1996 s. 71-72, 77; Akyüz, *age*, s. 409.

¹⁵ "Dört Yabancı Eğitim Uzmanı Geliyor", *Demokrat İzmir*, 8 Ağustos 1951; Şahin, *age*, s. 130-149;

¹⁶ Gürüz, *age*, s. 77; Torun, *age*, s. 387, 389.

2.1. 1951 Yılı İncelemeleri

Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir incelemeleri 1951 yılının Kasım ve Aralık aylarında yoğunluk kazanmıştır.

Kaliforniya Üniversitesi halk eğitim profesörü Watson Dickerman 22 Kasım 1951 tarihinden itibaren incelemelerine bakanlık müfettişlerinden Cemal Alp'in refakatinde başlamıştır. 27 Kasım 1951 tarihinde Kız Lisesi'nde beş yüzden fazla öğretmen, sağlık ve ziraat elemanlarına “yetişkin vatandaşların eğitimi” konulu bir konferans veren Watson Dickerman, bu konferansında özellikle köy öğretmenlerinin hükümet tarafından gerekli şartlara kavuşturulmasının önemini belirterek, Meksika'da uygulanan metodun Türkiye'nin bünyesine de uygulanabileceğini belirtmiştir. İzmir'de bir hafta kalarak incelemelerine devam eden Watson Dickerman, etütlerinin sonuçlarını bir rapor halinde yetkili mercilere sunmuştur.¹⁷

Profesör Watson Dickerman 10-15 Aralık 1951 tarihleri arasında Ankara'da yaptığı halk eğitimi ile ilgili toplantıya ve halk eğitimi işleri hakkında açtığı bölüm kursuna (seksiyona) İzmir Milli Eğitim Müdürü Osman Faruk Verimer ile İzmir İlköğretim Teftiş Kurulu Şefi Sabri Kolçak da katılmıştır.¹⁸ Köy Eğitimi Profesörü Miss Kate Wofford tarafından Ankara'da 21 Ocak 1952 tarihinde başlayıp bir hafta devam eden seminer çalışmalarına diğer illerden de toplam elli kadar milli eğitim çalışanı katılmıştır. İlköğretim Teftiş Kurulu Şefi Sabri Kolçak İzmir'e döndükten sonra Miss Kate Wofford tarafından Ankara'da Namık Kemal Okulu'nda düzenlenen seminer hakkındaki izlenimlerini yerel basına şu şekilde değerlendirmiştir:

“Sayın profesörün teklifleri, tahsilin öneminin vatandaşlara kavratılması ve devam problemi, öğretmen yetiştirme kurumlarının nasıl geliştirilmesi gerektiği, köy okullarımızda uygulanacak metodun tedricen denenerek kavranması müfettiş-öğretmen münasebetleri; ders vasıtalarının neler olabileceği ve nasıl sağlanacağı gibi önemli noktalar etrafında toplanıyordu. Seminer çalışmaları, yeni bir ruh ve zihniyetle çalışmaya geçmenin gerçek zemini hazırlaması bakımından cidden istifadeli olmuştur.”¹⁹

1951 yılında başka bir gelişme de birleştirilmiş sınıflı köy okullarında eğitim ve öğretim konuları ve ders dışı faaliyetler hakkında konferanslar vermek üzere Türkiye'de bulunan Köy

¹⁷ “Amerikalı Profesörün Tetkikleri”, *Anadolu*, 24 Kasım 1951; “Yetişkin Vatandaşların Eğitimi Meselesi”, *Anadolu*, 28 Kasım 1951.

¹⁸ “Milli Eğitim Müdürü Ankara'ya Gidiyor”, *Anadolu*, 7 Aralık 1951; “Milli Eğitim Müdürü Bugün Hareket Ediyor”, *Demokrat İzmir*, 7 Aralık 1951; “Milli Eğitim Müdürü Geldi”, *Yeni Asır*, 18 Aralık 1951; “Amerikalı Profesörün Yapacağı Bir Toplantı”, *Demokrat İzmir*, 6 Aralık 1951; “Ankara'da yapılan Halk Eğitimi Seminerleri”, *Anadolu*, 13 Aralık 1951.

¹⁹ “Ankara'daki Eğitim Seminer Çalışmaları”, *Anadolu*, 31 Ocak 1952.

Eğitimi Profesörü Miss Kate Wofford'un İstanbul'dan sonra İzmir'e gelmesi olmuştur.²⁰ İzmir'de on beş gün kalan Wofford, bu süre içerisinde merkez ve köy okulları ile Kızılçullu Köy Enstitüsü'nü ziyaret etmiş, çeşitli incelemelerde bulunmuş ve konferanslar vermiştir. Wofford bu incelemelerinde Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde derslere girerek, tarım ve sanat atölyesi çalışmalarını yakından görmüş, öğrenci meclisinin çalışmalarını izlemiş, okulun tesislerini gezmiş, temizliğini ve düzenli çalışmalarını beğenerek, izlediği milli oyunların çok orijinal olduğunu ifade etmiştir.²¹ Wofford daha sonra kendisi ile görüşen gazetecilere incelemeleri hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

*"İstanbul'dan yeni geldim. Memleketinize geldikten sonra Erzurum, Trabzon, Diyarbakır ve İzmir'e giderek öğretmen okullarıyla Köy Enstitülerini gezdim. Gezdiğim yerlerde bilhassa Köy Enstitülerini çok beğendim. Köy Enstitüleri öğrencilerinin öğretim ve eğitimi için hakiki bir kazançtır. Burada köy okulları için gayet pratik bir öğretim sistemiyle, öğretmen yetiştirilmektedir. Öğretmenlerin vazifelerine bağlılıklarını gördüm, mütehassıs oldum. Kendileri meslekleriyle iftihar ediyorlar. Yalnız çocukların değil, öğretmenlerin de yetiştirilmesi lazımdır. Türkiye'de tetkiklerim dört ay sürecektir bitirdikten sonra bakanlığa bir rapor vereceğim."*²²

Köy Eğitimi Profesörü Miss Kate Wofford, Kızılçullu Köy Enstitüsü'ndeki incelemelerinden sonra 25 Kasım 1951 tarihinde vermiş olduğu "eğitim ve öğretimde demokrasi" konulu konferansında eğitim ve öğretimde demokrasinin rolüne temas ederek Amerika'dan çeşitli örnekler vermiştir.²³ Türkiye'deki eğitim ve öğretim hareketlerinin aynı hızla devam etmesi halinde Türkiye'nin dünyanın en ileri ülkelerinden biri olacağını belirten Wofford aynı gün tarihi yerleri görmek için Bergama'ya gitmiştir. Wofford 26 Kasım 1951 tarihinde Bakanlık Müfettişi Osman Ülkümen, Sabri Kolçak ve Müfettiş Nihat Işık ile beraber merkez Gazi İlkokulu, Yıldırım Kemal İlkokulu ve Vali Kazım Dirik okullarını gezerek okullardaki eğitim yeniliklerini görerek memnun kaldığını ifade etmiştir. Aynı gün öğleden sonra halk eğitim profesörü Watson Dikerman da ilköğretim müfettişleriyle bir toplantı yapmıştır.²⁴ Bir haftadan beri İzmir'de çeşitli incelemeler yapan Wofford, öğrencilerin sınıfa öğretmen veya ziyaretçi geldiğinde hep birden ayağa kalkmalarına dikkat çekerek bu hareketin "anti-demokratik" olduğunu ifade etmiştir. Amerikalı profesörün bu

²⁰ "Bir Amerikalı Öğretmen Geldi", *Demokrat İzmir*, 16 Kasım 1951; "Amerikalı Mütehassısın Konferansı", *Yeni Asır*, 17 Kasım 1951.

²¹ Halil Akyavaş, "Amerikalı Profesör Dr. Kate Wofford ile Mülakat", *Anadolu*, 24 Kasım 1951; "Amerikalı Uzman Köy Enstitüsünde", *Yeni Asır*, 20, 24 Kasım 1951.

²² "Bizde Halk Eğitimi", *Demokrat İzmir*, 1 Aralık 1951.

²³ "Amerikalı Kadın Profesör Dün Bir Konferans Daha Verdi", *Anadolu*, 25 Kasım 1951.

²⁴ "Amerikalı Profesörlerin İncelemeleri", *Demokrat İzmir*, 27 Kasım 1951.

değerlendirmesi İzmir öğretmenleri arasında büyük ilgi uyandırmış ve günün konuşulan başlıca konusu haline gelmiştir.²⁵

Wofford daha sonraki günlerde İzmir ve Kemalpaşa'ya bağlı Doğanlar, Kavaklıdere Ulucak, Ören, Halilbeyli, Büyük Çiğli ve Küçük Çiğli köyleriyle Tuzçullu, Buruncuk köy okulları ile Tire ve Torbalı ilçelerini ziyarete devam etmiş, buralarda çeşitli incelemelerde bulunarak köy öğretmenleri ile toplantılar yapmıştır.²⁶ Bu şekilde Amerikalı eğitim uzmanları araştırma ve incelemelerinin sonunda öğretmenlerle çeşitli toplantılar yapmaya önem vermişlerdir. Bu doğrultuda Wofford'un başkanlığında öğretmen ve müfettişlerden oluşan çeşitli gruplar çalışmalarına devam etmişlerdir.²⁷ Bu çalışmalar "demokratik eğitim" adı altında devam etmiş ve Wofford'un Bergama okullarında da bu yöndeki incelemeleri sürmüştür.

Ödemiş İlçe Milli Eğitim Danışma Kurulu'nun 22 Aralık 1951 tarihinde yapılan III. Pratik Eğitim Kongresi'nde, ilköğretim müfettişlerinden Muhittin Karahan, Wofford'un İzmir'de yaptığı konuşma ve konferansın sonuçları üzerine bir konuşma yapmıştır.²⁸ Yine 30 Aralık 1951 tarihinde yapılan Seferihisar Pratik Eğitim Kongresi'nde Wofford'un "demokraside iyi bir okul nasıl olmalıdır?" notları konferansta okunmuştur.²⁹

ABD'nin Columbia Missouri Üniversitesi orta öğretim profesörlerinden olan John J. Rufi 1951 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin daveti üzerine, Ekim 1951 yılında Türkiye'ye gelmiş ve toplam 9 ay süren gözlem ve incelemeleri sonucunda tespit ettiği sorunları ve çözüm önerilerini rapor halinde Milli Eğitim Bakanlığı'na sunmuştur. Rufi İstanbul, Konya, Bursa ve Adana gibi illerin yanında İzmir'in Tire, Ödemiş, Bayındır, Menemen, Bergama ve Dikili ilçelerinde de çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Rufi ayrıca Urla, Seferihisar, Çeşme'de orta öğretim kurumlarında incelemelerde bulunmuş, öğretmen, müfettiş ve yöneticilerle görüşüp onlara çeşitli konferanslar vermiştir. Bu kapsamda orta öğretim kurumları üzerinde çeşitli incelemeler yapan Rufi, çalışmaları sırasında "Amerika'da orta öğretim okullarında tahsil sistemi ve organizasyonu", "orta öğretim müesseslerinde öğrencilere rehberlik", "meslek içinde öğretmeni olgunlaştırma" gibi konularda konferanslar vermiştir. Rufi, aynı zamanda orta öğretim kademesinde görevli öğretmen ve okul müdürleriyle de çeşitli seminer çalışmaları yapmıştır.³⁰ Amerikalı eğitim uzmanları bu şekilde

²⁵ "Okullarımızda Anti Demokratik Bir Usul mü?", *Anadolu*, 29 Kasım 1951.

²⁶ "Dün Amerikalı Bir Profesör Daha İstanbul'dan Şehrimize Geldi", *Yeni Asır*, 23 Kasım 1951.

²⁷ "Demokratik Eğitim", *Yeni Asır*, 25 Kasım 1951.

²⁸ "Milli Eğitim Danışma Kurulu Çalışmaları", *Anadolu*, 23 Aralık 1951.

²⁹ "Okuduğunu Anlamayan Çocuklar", *Anadolu*, 30 Aralık 1951; "Seferihisar Pratik Eğitim Kongresi", *Demokrat İzmir*, 30 Aralık 1951.

³⁰ "Ortaöğretime Ait Tetkik ve Temaslar", *Demokrat İzmir*, 24 Şubat 1952; "Amerikalı Bir Profesörün İzmir'e Dair Sözleri", *Demokrat İzmir*, 26 Şubat 1952; "Amerikalı Profesör Şehrimiz Okullarını Gezmeğe Başlıyor", *Demokrat İzmir*, 3 Mart 1952.

merkezde bulunan okulların dışında, çevrede bulunan okullara yönelik incelemelerinde de çeşitli eğitim-öğretim konularının yanında köy eğitimi konularına önem vermişlerdir.

2.2. 1952 Yılı İncelemeleri

Amerikalı Profesör John J. Rufi 18 Şubat 1952 tarihinde İzmir'e gelerek, orta ve teknik öğretim kurumlarında incelemelerde bulunmuştur. 27 Şubat 1952 tarihinde beş günlük incelemelerinin sonucunda Tire, Bayındır ve Ödemiş öğretmenleri ile bir toplantı yapmış ve bu toplantıda Amerika'da uygulanan orta öğretim sisteminden bahsetmiştir. Buradaki incelemelerinden sonra İzmir Milli Eğitim Müdürü Osman Faruk Verimer ile birlikte 29 Şubat 1952 tarihinde Menemen, Bergama ve Dikili'ye geçen Rufi, buralarda öğretmenlere "ortaokullarda öğretim" konulu bir konferans vermiş ve incelemelerine devam etmek üzere Urla'ya geçmiştir.³¹ İzmir'de üç hafta kalan olan Rufi, 3 Mart'ta Buca Ortaokulu 4 Mart'ta Kestelli Kız Ortaokulu ve Karataş Ortaokulu 5 Mart'ta Atatürk Lisesi ve İnönü Lisesi 6 Mart'ta Kız Lisesi 7 Mart'ta Cumhuriyet Kız Enstitüsü ve Ticaret Lisesi, 8 Mart'ta Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü ve 10 Mart'ta Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde incelemelerde bulunmuştur. Rufi, orta öğretim kurumlarındaki bu incelemelerinin yanında aynı tarihlerde Kız Lisesi'nde "okullarda öğrencilere rehberlik", "Amerika'da tahsil sistemi ve organizasyonu", "öğretim metotları" ve "öğretmenlerin meslek içinde olgunlaşması" konulu konferanslar da vermiş ve bu çalışmalar kapsamında okul müdürleri ile seminer çalışması yapmıştır.³²

Bu şekilde yirmi günlük bir sürede İzmir'de çeşitli ortaokul ve liselerde incelemeler yapan, öğretmen ve idarecilere konferans veren, seminerler düzenleyen Rufi, çalışmalarını tamamlayarak 11 Mart 1952 tarihinde İstanbul'a hareket etmiştir. İstanbul'da iki buçuk ay kalan Rufi hareketinden önce kendisi ile görüşen gazetecilere "İzmir'de kaldığım müddet zarfında, birçok okullarınızı gezdim, Tetkikatım neticesinde gördüm ki, okullarınız hakikaten güzel ve sistematik çalışmaktadır ve ümit ettiğimden pek fazlasını buldum. Öğretmenleriniz de mesleklerine karşı pek alakalı ve kültürlü insanlardır"³³ şeklinde olumlu yönde açıklamada bulunmuştur.

Amerikalı eğitim uzmanlarının incelemelerinin devam ettiği bu süreçte Teksas Trinity Üniversitesi eğitim profesörü Mr. Lester de 16 Kasım 1952 tarihinde İzmir'e gelmiş ve dört gün süren çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Bu sürede Mr. Lester, orta dereceli okullarda

³¹ "Amerikalı Profesör", *Anadolu*, 18 Şubat 1952; "Amerikalı Profesörün Tire'deki Konferansı", *Anadolu*, 28 Şubat 1952; "Misafir Profesörün Menemen'de Yaptığı Tetkikler", *Anadolu*, 29 Şubat 1952; "Profesör Rufi Geldi", *Yeni Okul*, Cilt: A, Sayı: 9, 1951, s. 64.

³² "Amerikalı Mühassısın Okullardaki Tetkikleri", *Demokrat İzmir*, 4 Mart 1952; "Amerikalı Profesörün Tetkikleri", *Demokrat İzmir*, 5 Mart 1952; "Amerikalı Mühassısın Buca'da Yaptığı Tetkikler", *Anadolu*, 5 Mart 1952.

³³ "Amerikalı Profesör Dün İzmir'den Ayrıldı", *Demokrat İzmir*, 12 Mart 1952.

incelemeler yaparak, çeşitli öğretim kademelerine mensup öğretmenlere yönelik seminer çalışmaları yapmıştır.³⁴ Yine orta eğitim uzmanı Profesör Tomkins, 12 Aralık 1952 tarihinde yaptığı açıklama ile organizasyon, eğitim ve teftiş konuları üzerinde yapmış olduğu incelemeler hakkında Milli Eğitim Bakanlığı'na rapor hazırlayacağını söylemiştir. Tomkins, ayrıca Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü'nde teknik öğretim konularında görüşmelerde bulunarak öğretmen ve öğrencilere Amerikan eğitim sistemini anlatmış ve daha sonra incelemelerine devam etmek için Bergama'ya geçmiştir.³⁵

Amerikalı eğitim uzmanları 1952 yılında yapmış oldukları incelemelerde okulun amacını “*cemiyete faydalı bir insan ve hakiki bir vatandaş yetiştirmek*” şeklinde açıklamışlardır. İzmirli eğitimcilerin yabancı olmadıkları bu sözlerin ilk defa Amerikalı profesörün ağzından duyulan bir söz olmadığı yerel basında ifade edilmiştir.³⁶ Ayrıca okulların o günkü sorunlarının bir üniversite baskısı altında bulunmalarından kaynaklı olduğu da ifade edilmiştir.³⁷

Amerikalı eğitim uzmanlarının genel olarak eğitime yönelik inceleme ve araştırmalarının yanında Amerikalı gazetecilerin de Türk askeri okullarında incelemeler yaptığı, hatta teftişlere benzer ziyaretlerde buldukları görülmüştür.³⁸ Bu konuda *Newyork Times* gazetesi yazarı ve muhabiri olan Avusturyalı gazeteci Miss Lesting, Türk askeri okullarının eğitim sistemleri ve tarihçeleri hakkında incelemeler yapmak için Türkiye'ye gelmiştir. Amerikalı gazeteci bu amaçla Birinci Ordu Temsil Bürosu'nu ziyaret etmiş ve kendisine yetkililer tarafından gerekli bilgiler verilmiştir. Lesting daha sonra Türkiye'deki ilköğretim sistemi üzerine çeşitli incelemeler yapmayı planlamıştır.

Yerel basında bu konularla ilgili olarak; Türk eğitim sisteminin farklı boyutlarının incelendiği, eğitime ilişkin sorunların Amerikalı eğitim uzmanlarının inceleme yaptıkları alanlarla sınırlı olmadığı belirtilmiştir. Yine okullarda uygulanan öğretim programının çok ağır olduğunu belirten Amerikalı eğitim uzmanlarının bu konuyu raporlarında dile getireceklerinin umut edildiği de belirtilmiştir.³⁹ Yerel basındaki değerlendirmelerde, Amerikalı eğitim uzmanlarının raporlarında Türk eğitim sistemindeki sorunlara yönelik düşüncelerin uygulamadaki kanun, talimat ve programların yazdıklarıyla benzerlikler göstermesi bir anlamda *yapmak* ile *yazmak* arasındaki derin farka işaret edildiği şeklinde yorumlanmıştır. Böylece Türk eğitim sisteminin ve müfredat programının belki dünyanın en

³⁴ “Amerika'dan Beş Profesör Gelecek”, *Demokrat İzmir*, 17 Kasım 1952; “Amerika'dan Beş Profesör Gelecek”, *Ege Ekspres*, 17 Kasım 1952.

³⁵ “Prof. Tonkins'in Dünkü İzahları”, *Demokrat İzmir*, 13 Aralık 1952; “Prof. Tonkins Dün Bergama'ya Gitti”, *Demokrat İzmir*, 15 Aralık 1952.

³⁶ Turgay Çarkoğlu, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler I”, *Demokrat İzmir*, 20 Kasım 1952.

³⁷ Turgay Çarkoğlu, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler II”, *Demokrat İzmir*, 21 Kasım 1952.

³⁸ “Askeri Okulları ve İlk Tedrisatı Tetkik”, *Yeni Asır*, 5 Mayıs 1952.

³⁹ Turgay Çarkoğlu, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler III”, *Demokrat İzmir*, 22 Kasım 1952.

dolgun ve içerisinde her derde devadan gayri ne aranırsa bulunabileceği bir program olduğu vurgulanmıştır.⁴⁰ Bu şekilde yerel basında çıkan haberlerde Amerikalı eğitim uzmanlarının incelemelerinin ve hazırladıkları raporların eğitim çevrelerinde yarattığı memnuniyetin açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir.

2.3. 1953 Yılı İncelemeleri

Trinity Collage'den öğrenci rehberliği Profesörü Lester Beals 12 Ocak 1953 tarihinde incelemede bulunmak için İzmir'e gelmiştir. Beals, öncelikle bir süreden beri üç komisyon şeklinde devam eden rehberlik çalışmalarını incelemiş, bu kapsamda Atatürk Lisesi'nde "öğrencilere rehber olma" konusunda kendi başkanlığında genel bir toplantı yapmıştır. Toplantıya İzmir Milli Eğitim Müdürü Osman Faruk Verimer Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Turgut Çarkoğlu ve komisyonlara iştirak eden öğretmenler katılmıştır.⁴¹

Amerikalı eğitim uzmanlarının incelemelerinin devam ettiği bu süreçte Amerika'nın Boston Üniversitesi profesörlerinden Mr. Williams D. Kvravous, Ankara Körler Okulu Müdürü Mithat Enç ile birlikte 28 Ocak 1953 tarihinde İzmir'e gelmiştir. Kimsesiz ve terbiyesi zor çocuklar hakkında incelemeler yapan Kvravous, Bornova'daki kimsesiz çocukları yetiştirme yurdunu ve Karşıyaka Çocuk Yuvası'nı ziyaret etmiştir. Bu incelemelerinin sonucunda Kız Lisesi'nde, her derecedeki okulların müdür ve başöğretmenlerine "terbiyesi zor çocuklar ve "çocuk başarısının ölçülmesi", "iyi bir eğitim ve iyi bir okul" ve "öğretmenin rolü" gibi konularda konferanslar vermiştir.⁴² Daha sonra New York Roshester Üniversitesi Dekanı Henry C. Milles de 18 Şubat 1953 tarihinde Kız Lisesi'nde "test ve ölçüler" konusunda konferans vermiş ve katılımcı öğretmenlerle seminer çalışması yapmıştır. Yine birkaç gün boyunca İzmir'de incelemelerde bulunan başka bir Amerikalı eğitim uzmanı da Oregon Öğretmen Koleji Rektörü Ordinaryüs Profesör Roben J. Maaske olmuştur. Maaske 20 Şubat 1953 tarihinde Atatürk Lisesi'nde 9 okul müdürü ve başöğretmenler ile bir seminer çalışması yapmıştır. Bu çerçevede ticaret lisesi ile kız enstitüsünde incelemelerde bulunan Maaske incelemelerinin sonunda öğretmen yetiştiren kurumlar üzerine bir rapor hazırlamış ve bu raporu bakanlığa sunmuştur. Maaske, daha sonra incelemelerine Savaştepe Köy Enstitüsü'nde devam etmek üzere Balıkesir'e gitmiştir.⁴³

⁴⁰ Osman Bozkurt, "Eğitim ve Öğretim Metodumuzda Yazmak, Yapmak-Bakmak, Yapmak", *Demokrat İzmir*, 12 Aralık 1952.

⁴¹ "Amerikalı Eğitim Profesörü Dün Şehrimize Geldi", *Anadolu*, 13 Ocak 1953; "Amerikalı Maarif Mütchassısı Dün Geldi", *Yeni Asır*, 16 Ocak 1953; "Talebelere Okul İçinde ve Dışında Rehberlik", *Yeni Asır*, 17 Ocak 1953.

⁴² "Amerikalı Eğitim Profesörü İzmir'e Geldi", *Anadolu*, 29 Ocak 1953; "Amerikalı Eğitim Profesörü Şehrimizde", *Yeni Asır*, 29 Ocak 1953; "Amerikalı Profesörün, Dikkate Değer Konferansı", *Yeni Asır*, 31 Ocak 1953; "Amerikalı Profesör Yarın Gidiyor", *Anadolu*, 1 Şubat 1953.

⁴³ "Amerikalı Profesör İlk Konferansını Kız Lisesinde Verdi", *Anadolu*, 19 Şubat 1953; "Amerikalı Profesörler", *Yeni Asır*, 21 Şubat 1953; "Amerikalı Maarifçilerin Tetkikleri", *Yeni Asır*, 23 Şubat 1953.

Harvard Koleji Ticaret Okulu Dekanı Profesör John Fox, İzmir’de üniversite ayarında bir ticaret okuluna olan ihtiyacı tespit etmek, üniversite mezunu iş adamları yetiştirmek, Türkiye’nin iş metotlarının incelemesini yapmak ve bir ticaret okulu kurma imkânlarını araştırmak için Türk hükümetinin daveti üzerine Ford Vakfı tarafından Türkiye’ye gönderilmiştir. Bu amaçla Fox, 25 Mart 1953 tarihinde İstanbul’dan İzmir’e gelmiştir. Bu kapsamda Fox, milli eğitim müdürlüğü ve mahalli iş adamları ile bu konuda incelemeler yapmak için İzmir’de birkaç gün kalmıştır.⁴⁴ Görüldüğü gibi Amerikalı eğitim uzmanlarının 1953 yılı incelemeleri önceki yılların aksine il merkezi ile sınırlı kalmış, ticaret okulunun kurulması gibi eğitimin daha özgün (spesifik) denebilecek konularıyla ilgili olmuştur.

2.4. 1954 Yılı İncelemeleri

Amerikalı eğitim uzmanlarının 1954 yılı incelemelerinin en önemli konusu rehberlik hizmetleriyle ilgili olmuştur. Bu amaçla Profesör Harry Ralph Mayering 18 Şubat 1954 tarihinde İzmir’e gelmiştir. Aynı gün öğleden sonra milli eğitim müdürlüğünde İzmir’de rehberlik denemesi yapılan yedi okulun rehberlik müşavirlerinin sorunlarıyla ilgili bir toplantı yapmıştır. Daha sonra 19 Şubat 1954 tarihinde Namık Kemal Lisesi Kız Lisesi Karşıyaka Lisesi, Buca Ortaokulu, Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü, Ticaret Lisesi, Gazi İlkokulu, Yıldırım Kemal Bey ve Alaybey İlkokulu müdürleri ile yapılan geniş kapsamlı toplantıda İzmir’de uygulanan rehberlik çalışmaları müzakere edilmiştir.⁴⁵ Profesör Mayering, rehberlik konusunda devam eden incelemeleri doğrultusunda çeşitli konferanslar vermeye devam etmiştir. Bu kapsamda 21 Şubat 1955 tarihinde halk eğitim merkezinde rehberlik konusunda ilk, orta ve teknik okul öğretmenlerine ile diğer milli eğitim çalışanlarına başka bir konferans daha veren Mayering, konuşmasında çocuğun tanınması ve öğretmenin yapacağı rehberliğin önemi üzerinde durmuştur.⁴⁶ Bu şekilde Amerikalı eğitim uzmanlarının 1954 yılı incelemeleri Profesör Mayering’in merkez okulları çerçevesinde ve rehberlik hizmetleri ağırlıklı olarak gerçekleşmiştir.

2.5. 1955-1959 Yılları Arasındaki İncelemeler

Eğitim sisteminin gelişmesi ve modern yöntemlerle uygulanması amacıyla çeşitli ülkelerde incelemeler yapan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Eğitim Milli Komisyonu 21 Ocak 1959 tarihinde on üç kişilik heyet halinde İzmir’e gelmiştir. Komisyon bu ziyaretinde Gazi İlkokulu ve Kız Lisesi’nde incelemelerde bulunmuş ve Namık Kemal Lisesi’ne giderek öğretmenlerle bir toplantı yapmıştır.⁴⁷

⁴⁴ “Amerikalı Bir Profesör İzmir’de”, *Yeni Asır*, 25 Mart 1953; “Bir Amerikan Profesörü Geldi”, *Anadolu*, 26 Mart 1953.

⁴⁵ “Amerikalı Profesörün İştirak Ettiği Rehberlik Toplantısı”, *Yeni Asır*, 19 Şubat 1954.

⁴⁶ “Prof. Meyering’in Dünkü Konferansı”, *Yeni Asır*, 22 Şubat 1955.

⁴⁷ “UNESCO Eğitim Komisyonu Tetkikleri”, *Yeni Asır*, 22 Ocak 1959.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

İzmir’de Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile Amerikalı eğitim uzmanlarının yapmış olduğu çeşitli inceleme ve konferansların yanında Türk-Amerikan Derneği İzmir Şubesi’nin de çeşitli girişimleri olmuştur. Derneğin davetlisi olarak İzmir’de bulunan Georgia Üniversitesi Resim Profesörü Howard Thomas, ressam, öğretmen ve öğrencilere halk eğitim merkezinde sanatın temelleri ve “Kızılderililerden Bugüne Kadar Amerika’da Sanat” konulu konferanslar vermiştir.⁴⁸

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulan milli eğitim komisyonuna mensup yerli ve yabancı profesörlerden oluşan bir heyet 20 Ocak 1959 tarihinde Ankara’dan İzmir’e gelmiştir. Heyet İzmir’de beş gün kalarak bazı eğitim kurumlarında incelemelerde bulunmuştur. İzmir’den sonra başka illerde de incelemeler yaptıktan sonra sonuç bir rapor halinde bakanlığa bildirilmiştir. Bu heyeti oluşturan yabancı profesörler, Japonya’da da incelemeler yapmış, Japon eğitim sistemi konusunda bir rapor hazırlamış ve çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur.⁴⁹

Milli Eğitim Bakanlığı’nın daveti ile İzmir’e gelen Amerikalı eğitim uzmanlarının yanında sayıları az ve incelemeleri sınırlı olmakla birlikte başka ülkelerden eğitimle ilgili ziyaretçiler de İzmir’e gelmiştir. Bu doğrultuda Avusturya Eğitim Bakanı, beraberinde altı kişilik bir heyet ile 6 Ekim 1955 tarihinde İzmir’e gelmiş ve birkaç gün kalarak incelemelerde bulunmuştur.⁵⁰ Yine Fransız Profesör Monsieur Fonteli, 28 Haziran 1958 tarihinde İzmir’e gelmiş ve üç gün süreyle İzmir’de incelemelerde bulunmuştur.⁵¹ Amerikalı uzmanların dışında İzmir’de kısa süreli bulunan Avusturya ve Fransa gibi ülkelerin eğitim uzmanlarının incelemeleri daha genel anlamda ve kısa süreli olup adeta gezi niteliğinde olmuştur. Oysa Amerikalı uzmanlarının İzmir incelemeleri daha uzun süreli ve değişik konularda çok yönlü bir inceleme niteliğinde olup, sonuçları da rapor olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na sunulmuştur.

Yabancı eğitim uzmanlarının özellikle de Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir incelemelerinin yanında İzmir’den de çeşitli ülkelere araştırma ve inceleme yapmak amacıyla gönderilenler olmuştur. Kültür ve eğitim alanındaki hareketleri yerinde incelemek, İzmir’in kültürel durumu ile diğer ülkeler arasında mukayese imkânı yaratmak için İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne mensup dört öğretmenin yabancı ülkelere gönderilmesi uygun görülmüştür.

Buna göre İzmir Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Sabri Kolçak İsviçre’ye, İlköğretim Müfettişi Nihat Işık Fransa’ya, Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü Müdür Yardımcısı Kamil Ertan Fransa’ya, Namık Kemal Lisesi Resim Öğretmeni Kadri Atamol Almanya’ya

⁴⁸ “Amerikalı Resim Profesörünün Konferansları”, *Yeni Asır*, 14 Ocak 1957.

⁴⁹ “Eğitim Komisyonu Mensupları Geldi”, *Demokrat İzmir*, 21 Ocak 1959.

⁵⁰ “Avusturya Maarif Vekili Bugün İzmir’de”, *Yeni Asır*, 6 Ekim 1955.

⁵¹ “Bir Fransız Profesörü İzmir’e Geliyor”, *Yeni Asır*, 27 Haziran 1958.

gönderilmiştir. Bu dört öğretmen gittikleri ülkelerde bir yıl süre ile kalarak çeşitli kültürel çalışmalarını incelemişlerdir.⁵²

Türk-Amerikan ilişkileri çerçevesinde “köy okulları öğretiminin” geliştirilmesi amacıyla bazı öğretmenler de Amerika’ya özel seminerlere gönderilmeye başlanmıştır.⁵³ Bu sayede “program geliştirme”, “araç geliştirme”, “beslenme eğitimi”, “deneme lisesi”, “fen lisesi”, “barış gönüllüleri”, “vakıf bursları” gibi yeni kavramlar Türk eğitim sisteminde yer almaya başlamıştır.⁵⁴

Bu doğrultuda 1958-1959 eğitim-öğretim yılında Ankara ve İstanbul’daki bazı ilkokulların yanında İzmir’deki bazı ilkokullarda da Amerikan eğitim sisteminde uygulanan bazı öğretim metotlarına başlanmıştır. Bu kapsamda İzmir’de ağır öğrenen ve zekâ seviyesi düşük ilkokul öğrencilerinin yetiştirilmesi için kurslar açılmak suretiyle deneme mahiyetinde Amerika’nın özel eğitim alanında uyguladığı sistem uygulanmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra İzmir’deki beş ilkokulda, 1 Kasım 1958 tarihinden itibaren ağır öğrenen çocuklar için birer özel sınıfın açılmasına ilişkin görüş bakanlığa rapor edilmiştir.⁵⁵ Görüldüğü gibi DP döneminde hız kazanan ve çok boyutlu olarak gelişmeye başlayan Türk-Amerikan ilişkileri çerçevesinde, 1950’li yılların sonuna doğru özel eğitim alanında Amerika’daki uygulamalar deneme mahiyetinde İzmir’de uygulanmaya başlamıştır.

Sonuç

14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelen DP, eğitim sisteminde Avrupa merkezli bir eğitim anlayışı modeli yerine Amerikan merkezli bir eğitim modelini öne çıkarmaya başlamıştır. Bunun doğal sonucu olarak da eğitim alanında yabancı uzman seçiminde Amerika hemen hemen tek ülke olarak tercih edilmiştir. Dolayısıyla Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir’e yaptıkları ziyaretler DP döneminde yoğunluk kazanmıştır. Amerikalı eğitim uzmanlarının Türkiye ziyaretleri kapsamında, eğitim hareketlerinde öncü bir konuma sahip olan İzmir’e yönelik ziyaret ve incelemeleri önemli bir yer tutmuştur. Bu kapsamda eğitimin sorunlarına yönelik olarak köy eğitimi, halk eğitimi, teknik eğitim, okul yönetimi, rehberlik, öğretmen yetiştirme gibi çeşitli konularda kursların açılması, seminer ve konferansların düzenlenmesi İzmir’deki eğitim hareketlerine ve eğitimin değişim sürecine katkılar sağlamıştır. Amerikalı eğitim uzmanları içerisinde daha fazla incelemelerde bulunan

⁵² “Avrupa’da Eğitim Tetkikatı Yapacak İzmir’li Öğretmenler”, *Ege Ekspres*, 23 Ağustos 1955.

⁵³ “Köy Okulları Eğitimi”, *Yeni Asır*, 6 Temmuz 1952.

⁵⁴ Yüksel Marım, Rıza Sam, “1950–1960 Arası Amerikalı Uzman Raporları Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Çizilen Yol Haritası”, *Kayı-Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 30, 2018, s. 30.

⁵⁵ “Geri Zekâlı İlkokul Öğrencileri İçin Eğitim Metodu Değişiyor”, *Yeni Asır*, 6 Temmuz 1958; “Bu Yıl İlkokullarda Amerikan Tedris Sistemi Tatbik Edilecek”, *Yeni Asır*, 5 Eylül 1958; “Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Kurslar 1 Kasım’da Başlıyor”, *Yeni Asır*, 9 Eylül 1958.

orta öğretim profesörlerinden John J. Rufi olmuştur. Rufi 1951 ve 1952 yılında yapmış olduğu incelemelerde ortaöğretim kurumları ve rehberlik konularında ağırlık vermiştir.

Amerikalı eğitim uzmanlarının diğer illerde olduğu gibi İzmir'deki inceleme ve raporlarında, yapmış oldukları açıklamalarda genel anlamda eğitim faaliyetlerinden, özellikle köy enstitülerinden olumlu yönde bahsetmelerine rağmen köy enstitüleri DP iktidarı tarafından kapatılmıştır. İzmir'de 1950'li yılların ikinci yarısından sonra Amerikalı eğitim uzmanlarının dışında Avusturya ve Fransa'dan gelen eğitim uzmanlarının incelemeleri daha genel anlamda ve kısa süreli olup adeta gezi niteliğinde olmuştur. Oysa Amerikalı uzmanların İzmir incelemeleri daha uzun süreli ve değişik konularda çok yönlü bir inceleme niteliğinde olup sonuçları rapor olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulmuştur. Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir'de eğitime yönelik incelemelerinin yanında Amerikalı gazetecilerin de eğitim uzmanı sıfatı varmış gibi Türk askeri okullarında incelemeler yapması, hatta teftişlere benzer ziyaretlerde bulunmaları oluşan Amerikan etkisinin gücünü göstermesi bakımından önemli bir gelişme olmuştur.

Amerikalı eğitim uzmanlarının İzmir'e yaptıkları ziyaretler DP döneminde artan Türk-Amerikan ilişkilerinin eğitim ve kültürel amaçlı uygulamaları kapsamında gelişmiştir. Bu şekilde Amerikalı eğitim uzmanları eğitim ve kültür antlaşmaları sayesinde Türk eğitimini, kültürünü yakından görme ve inceleme imkânı bulmuşlardır.

Kaynakça

1. Dergi ve Gazeteler

Anadolu

Demokrat İzmir

Ege Ekspres

Yeni Asır

Yeni Okul

2. Kitap ve Makaleler

AKKUTAY, Ülker, *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporları Atatürk Dönemi*, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı, Ankara, 1996.

AKYAVAŞ, Halil, "Amerikalı Profesör Dr. Kate Woffort ile Mülakat", *Anadolu*, 24 Kasım 1951.

BOZKURT, Osman, "Eğitim ve Öğretim Metodumuzda Yazmak, Yapmak-Bakmak, Yapmak", *Demokrat İzmir*, 12 Aralık 1952.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

CUNBUR, Mujgan, “Kütüphanecilik Bakımından ‘Eğitim Milli Komisyonu Raporu’”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Sayı: 2-3, 1960.

ÇARKOĞLU, Turgay, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler I”, *Demokrat İzmir*, 20 Kasım 1952.

ÇARKOĞLU, Turgay, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler II”, *Demokrat İzmir*, 21 Kasım 1952.

ÇARKOĞLU, Turgay, “Türk Maarifi ve Amerikalı Profesörler III”, *Demokrat İzmir*, 22 Kasım 1952.

GÜRÜZ, Kemal, *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.

KOLÇAK, Sabri, “İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezinin Kurulmasına Temel Olan Çalışmalar”, *İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezinin Kuruluş Tarihçesi ve Çalışmaları*, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1961.

KOÇ, M. Şükrü, “Mühimdir Baylar!”, *Demokrat İzmir*, 17 Kasım 1959

KÜHNE, *Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1939.

MARIM, Yüksel, SAM, Rıza, “1950 1960 Arası Amerikalı Uzman Raporları Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Çizilen Yol Haritası”, *Kaygı-Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 30, 2018, 11-33.

ŞAHİN, Mustafa, *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1996.

TANGÜLÜ, Zafer, KARADENİZ, Oğuzhan, ATEŞ, Sinan, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemimizde Yabancı Uzman Raporları (1924-1960)”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5 Spring 2014, p. 1895-1910.

TORUN, Esmâ, *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006.

TUNÇKANAT, Ali Haydar, *Gizli Anlaşmaların İçyüzü*, Tekin Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1975.

WIDMANN, Horst, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, (çev. Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt), Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 1999.